

נייר עמדה

לקראת תוכנית לאומית לאוריינות תקשורת, מדיה ומידע (אורת"ם)

מוגש מטעם צוות החשיבה "אוריינות מדיה" במכון מופ"ת

נכתב על ידי ד"ר אורלי מלמד ורביב נאון

תקציר

אוריינות המדיה כוללת ארבע מיומנויות שעניינן מסרים תקשורתיים: נגישות, ניתוח, רפלקציה ויצירה. הארגון האמריקאי לחינוך לאוריינות המדיה (NAMLE, 2010) הגדיר חינוך לאוריינות מדיה כ"פרקטיקות המאפשרות לאנשים נגישות, הערכה ביקורתית ויצירה של מדיה, בכל מדיום. תלמיד אורייני מדיה יהיה מסוגל להיכנס, לנתח, להעריך, ליצור ולפעול באמצעות שימוש בכל צורות התקשורת". מטרת החינוך לאוריינות מדיה היא לעורר מודעות להשפעות של המדיה, וליצור עמדה אקטיבית כלפי צריכה ויצירה של מדיה. הצהרת פז, שאומצה בשנת 2011 על ידי ארגון החינוך של האו"ם (UNESCO), הרחיבה את מושג החינוך למדיה לאוריינות מדיה ומידע (MIL).

כבר בשנת 2000 הכיר משרד החינוך בחשיבות של אוריינות התקשורת כמיומנות יסוד לכלל התלמידים, וכרכיב חובה בהכשרת מורים בישראל. אולם מאז ועד היום לא מומשו הצהרות אלו במערכת החינוך ובמערכת הכשרת המורים. מקצועות התקשורת והקולנוע נותרו מקצועות בחירה הנלמדים בעיקר בחטיבה העליונה.

במגמות התקשורת והקולנוע התבססו פרקטיקות של חקר ושיח בנושאים בעלי עניין ציבורי, של ביטוי רגשי ויצירתי, של למידה מבוססת פרויקטים ודרכים לשילוב בין למידה עיונית לבין התנסות בהפקות.

לקראת שילוב אוריינות תקשורת מדיה ומידע

אוריינות תקשורת מחייבת גישה הוליסטית הרואה בתלמיד לא רק צרכן ביקורתי אלא גם חוקר, יוצר ומגיב, העושה שימוש באוריינות המדיה לצורך קבלת החלטות מודעות וגיבוש זהות. תחומים אחרים הנלמדים כיום במערכת החינוך תחת כותרות דוגמת "איסוף מידע ומידענות", "גלישה בטוחה" ו"אוריינות דיגיטלית" הם חלקים, ועונים רק על היבטים מצומצמים של היכולות הנדרשות מאורייני התקשורת. למרות ההכרה הגורפת בחשיבותן של התקשורת והמדיה בהצהרות רשמיות, חשיבות זו טרם באה לידי ביטוי בהכרה בחינוך לאוריינות תקשורת ומדיה כתחום ליבה ספיראלי שחובה ללמדו מהגיל הרך ועד התיכון. במערכת החינוך חסר מבט-על אינטגרטיבי וכולל על בסיס הידע ומיומנויות התקשורת הדרוש לתלמידים כדי שיוכלו להתמודד עם סביבת התקשורת העכשווית והעתידית. במציאות זו, כלל המורים עושים בתקשורת ובמדיה שימוש כאמצעי הוראה וחינוך ללא הדרכה מקצועית מקיפה – משום שתחום זה טרם הוכר כתחום ליבה בהכשרת המורים. קידום אוריינות מדיה אינו צריך להיות תפקידם של מורים לתקשורת בלבד,

אלא להתבצע כדרך שגרה כחלק מחיי בית הספר. לצורך כך דרושים גורמים מוגדרים, במשרד החינוך ובכל בית ספר, שיקדמו את החינוך לאוריינות תקשורת מדיה ומידע ויהוו מוקד ידע עבור צוותי ההוראה. **בישראל יש מסורת של חינוך לתקשורת, וקהילה מקצועית ואקדמית אשר יכולה להוביל גיבוש של מדיניות אורת"ם ושילוב של תחום אוריינות התקשורת והמידע במערכת החינוך.**

צוותי ההוראה.

המלצות: גיבוש מדיניות אוריינות תקשורת, מדיה ומידע

כדי לתת מענה להכשרת אזרחים בעלי מיומנויות תקשורת מדיה ומידע המתאימות לעידן הנוכחי אין די בעידוד פרויקטים אקראיים המתבצעים ללא תיאום, וביזמות (פנימיות וחיצוניות) המתמקדות בעיקר בפיתוח יכולות טכנולוגיות. תחת זאת, יש צורך בגיבוש מדיניות חינוכית כוללת לקידום אוריינות תקשורת מדיה ומידע.

בנייר עמדה זה אנחנו קוראים להקמת ועדה רב-תחומית שתכלול מומחים מכמה תחומים – תקשורת, חברה, אזרחות, אומנויות, פסיכולוגיה, ייעוץ וטכנולוגיות חינוכיות – ותגבש מדיניות כוללת, שיטתית ובת-ביצוע לחינוך לתקשורת, מדיה ומידע. זאת מתוך תפיסה אינטגרטיבית הוליסטית הרואה את כל ההיבטים של תחום מורכב זה ואת קשריהם למיומנויות הנדרשות במאה ה-21.

אנו ממליצים כי מדיניות זו תכלול, בין היתר, התייחסות לנושאים שלהלן:

- תוכנית לימודים לאוריינות תקשורת, מדיה ומידע כתחום ליבה מגיל הגן ועד לתיכון, בהיקף של שעותיים שבועיות לפחות.
- הטמעת אוריינות תקשורת, מדיה ומידע כתחום ליבה בהכשרת המורים, ובכלל זה:
 - * הכללת קורסים באוריינות תקשורת, מדיה ומידע כקורסי חובה בכל מסלולי הכשרת המורים.
 - * שילוב מיומנויות אוריינות מדיה, כולל הפקת תוצרים תקשורתיים, כחלק מתוכניות הקורסים השונים בהכשרת המורים.
 - * מערך השתלמויות והדרכות למורים/ות ולבעלי/ות תפקידים.
- אפיון תפקיד של מרכזת תקשורת בית-ספרית, שתקדם פעילות אוריינות מדיה ותהיה מוקד ידע עבור צוות בית הספר.